

DOI: 10.46340/eppd.2020.7.2.19

Олександр Саєнко

Національний авіаційний університет, Україна

ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕРУ» ЯК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Oleksandr Saienko

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0641-4349>

National Aviation University, Ukraine

"GENDER" AS THE CONCEPT OF CONSTITUTIONAL LAW

The category of "gender" as a social status of a person, which defines individual possibilities of a person in all spheres of social relations, is considered. The author's definition of the concept of "gender" as a legal category is substantiated. It has been established that gender studies are developing due to the broad cognitive properties of qualitative and quantitative methods, among which we can distinguish those aimed to collect new empirical data. The conceptual basis of gender studies is the actualization of two main methodological approaches to addressing gender issues: the first is the distinction between gender theories and gender and sexual traits; the second is the difference between gender and feminist studies. It has been noted that gender as a legal category can represent one of the personal human rights, namely, the human right to socio-gender identity as a deep awareness of the intrinsic features of gender, which can both coincide and not coincide with gender by birth and be a free choice of sexual behavior.

Keywords: gender, sex, sociocultural model, gender identity, gender studies, masculinity, femininity.

Актуальність теми. Останнім часом особливої актуальності і значущості набувають дослідження, пов'язані з гендерною проблематикою. Розвиток гендерних досліджень і їх результати свідчать про те, що розгляд будь-якої соціальної проблеми без урахування гендерної складової є неповним і однобічним. Успішна реалізація завдань гендерної політики вимагає її якісного формування і знання фахівцями її теоретичних основ, в першу чергу основних понять і категорій, які мають соціально-політичний зміст. В основі гендерних досліджень лежить поняття «гендер», яке до сих пір викликає безліч суперечок і трактується по-різному в залежності від предмета дослідження.

Слід зазначити, що гендер – це відносна категорія, що стосується обох статей, яка зачіпає якісні і взаємно пересічні характеристики становища жінок і чоловіків у суспільстві. Гендер – це основна категорія гендерних досліджень.

Поняття «гендер» все частіше використовуються не тільки соціологами, психологами, філософами, а й юристами, оскільки це поняття стало набувати все більш істотного значення для захисту прав людини. Тому визначення «гендеру» як юридичної категорії має як теоретичне, так і практичне значення.

Метою статті є аналіз поняття категорії «гендер» з позиції теорії соціального конструювання та вироблення на цій основі поняття «гендеру» як конституційно-правової категорії.

Ступінь дослідженості теми. Вивченню проблем гендеру та гендерних відносин присвячена наукова література, представлена низкою робіт зарубіжних і вітчизняних авторів. Так, серед зарубіжних авторів дослідженням проблем гендеру займалися Ш. Берн, Дж. Грэй, Сімона де Бовуар, Агнешка Графф, Рендал Колінз та інші. Розмежовуючи поняття «стать» і «гендер», вони відносять стать до універсальних біологічних відмінностей жінок і чоловіків, а гендер до сформованих культурою особливостей мужності й жіночності. У вітчизняній науці в дослідженні гендерної теорії велике значення мають роботи Р. Ануфрієвої, О. Артем'євої, С. Берези, І. Бондаровської, Н. Болотіної, Н. Грицяка, О. Дашковської, К. Левченко, Т. Мельник, С. Оксамитної, Н. Оніщенко, М. Томашевської та ін. Але, гендерна проблематика й проблемні питання впровадження комплексного гендерного підходу в методології вітчизняної юриспруденції знаходяться ще на початковій стадії й потребують подальших наукових розробок.

Вклад основного матеріалу. Слово «гендер» (від лат. «genus» – стать, рід; від грецького «genus» – походження, матеріальній носій спадковості; від англ. «gender» – соціальна стать) належить англословній західній культурі і не має адекватного перекладу на нашу мову. Та обставина, що термін «gender» узятий з граматики англійської мови, в якій він означає рід деяких частин мови (іменників, прикметників та ін.), не особливо турбує дослідників, адже в науці запозичення термінів з одних наук і використання їх в інших науках, часто в зовсім іншому значенні, – аж ніяк не рідкість. Термін, як відомо, лише «тіло» поняття або категорії, «прикріпленої» до нього. А зміст і сутність поняття чи категорії розкривається не за допомогою з'ясування значення терміна самого по собі, а виключно за допомогою з'ясування того змістовного контексту, в якому він знаходиться. У науковому дискурсі слово «гендер» може використовуватися у якості певного терміну чи широкого поняття, що включає деякі суттєві ознаки об'єкту дослідження або окремі аспекти реальності, або категорією, що має універсальне значення для пояснення певної частини суспільних відносин. Як категоріальне слово «гендер» належить до таких соціологічних категорій, як етнос, вік, клас тощо, котрі дозволяють описувати широкий контекст явищ. Розвиток розуміння терміну «гендер» залежить від культурного і соціального аспектів і специфіки гендерних відносин в різні історичні періоди, в різних етнічних групах та соціальних класах.

Не зважаючи на тривалу історію гендерних досліджень, до цього часу не вироблено єдиного комплексного підходу до визначення поняття «гендер» як категорії. Це обумовлено складністю, багатоаспектністю та динамікою розвитку змісту цього явища, різноплановістю підходів до поняття «гендер», які використовуються у різних галузях науки. Так, теорія соціального конструювання гендера і його розуміння як стратифікаційної категорії, взаємозалежної з категоріями раси, класу й віку, використовується переважно в соціальних науках – соціології, психології, економіці, демографії, тобто гендер виявляється одним з базових принципів соціальної стратифікації, а гендер як культурна метафора, теорія деконструкції гендера – в основному в гуманітарних науках – філософії, історії, літературознавстві, культурології¹. Психологія, історія, соціологія, етнографія були першими дисциплінами, які підготували обґрунтування категорії гендеру як міждисциплінарного поняття, зробили його респектабельним в системі наукового знання.

Загальноприйнятим і визнаним вважається визначення «гендеру» як соціального статусу особи, котрий визначає індивідуальні можливості людини в усіх сферах суспільних відносин, зокрема, освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сексуальності, сімейних відносинах, репродуктивній поведінці тощо.

У науковій літературі у широкому розумінні (але у переважній більшості тільки у проекції до двох категорій гендерної ідентичності – чоловіків і жінок) «гендер» визначається як «складна соціокультурна модель, яка визначає різницю у ролях, поведінці, ментальних і емоціональних характеристиках чоловіків і жінок, обумовлює психологічні якості, види діяльності, професійну самореалізацію, стиль поведінки через систему соціалізації, правові, етичні норми, традиції і звичаї»²; «змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі»³; «система цінностей і приписів, сукупність соціальних і культурних норм, типів та характеристик поведінки жінок і чоловіків, а також соціальних чоловічих і жіночих ролей, яких вони набувають у процесі своєї соціалізації в контексті соціальних, економічних та культурних особливостей розвитку цього суспільства»⁴; «складний соціокультурний процес конструювання суспільством відмінностей між чоловічими і жіночими ролями, поведінкою, ментальними та емоційними характеристиками. Важливим елементом гендерних відмінностей є їх поляризація та ієрархічна супідрядність, при якому маскулінне автоматично маркується як пріоритетне

¹ Грицяк, Н.В. (2005). *Теоретико-методологічні засади формування й реалізації державної гендерної політики в Україні*: автореферат дисертації доктора наук з державного управління. Київ, 2.

² Морозова, О.Е. (2008). *Толерантність як принцип регуляції гендерних отношений*: автореферат дисертації кандидата філософських наук. Москва, 11.

³ *Основи теорії гендеру*: навчальний посібник (2004). Київ: «К.І.С.», 11.

⁴ Олійник, Н.Ю. (2015). *Методологія дослідження політичної участі жінок: поєднання традиційної політичної теорії та гендерного підходу*. *Грані. Політологія*, 10 (126), 38-43.

і домінуюче, а фемінне – як вторинне і підлегле»¹. Існує й безліч інших визначень «гендеру», відмінність яких обумовлена соціально-психологічними та філософськими теоріями, які використовуються при дослідженні цього поняття. Тому погоджуємося з думкою Л. Міталі, що відображення методологічних принципів гендерних досліджень – ідеї множинності, історичності, конструкціонізму – обґрунтовують плюралізм у розумінні основних термінів, тому дати єдиного, чіткого визначення поняттю «гендер» не виявляється можливим. У науковій літературі дискусія про зміст поняття «гендер» ще не завершена. Термін «гендер» та розвиток його розуміння залежать від культурного та соціального контексту, від специфіки гендерних відносин у різних суспільствах, у різні історичні періоди, в різних етнічних групах, соціальних класах та поколіннях². Багатогранність визначень гендеру, за слушним зауваженням Міталі, об'єднує те, що гендер у них зводиться до деякого соціального статусу, який досягається людиною, який конструюється психологічними, культурними та соціальними засобами. Теоретично передбачалося, що таких статусів тільки два – чоловічий та жіночий. Але розвиток гендерної концепції привів к теоретико-науковим засадам множинності гендерів³.

Гендерні дослідження розвиваються завдяки широким пізнавальним властивостям якісних і кількісних методів, серед яких можна виокремити ті, котрі направлені на збір нових емпіричних даних. Концептуальною базою гендерних досліджень є актуалізація двох основних методологічних підходів до розгляду гендерної проблематики: перший – відмінність між теоріями гендеру та теоріями статі і сексуальних ознак; другий – різниця між гендерними і феміністичними дослідженнями.

У першому випадку базовим положенням є розрізнення понять «стать» і «гендер». Стать (англ. «sex») – одна з найбільш складних і багатозначних наукових категорій і означає, передусім, сукупність взаємно контрастуючих генеративних (від лат. *genere* – народжую, виробляю) і пов'язаних з ними ознак, тобто, означає суто анатомічні й фізіологічні особливості, відмінності побудови й функціонування жіночого й чоловічого тіла, організму. Як правило, цей термін пов'язується з певними біологічними критеріями, прийнятими в суспільстві для поділу індивідів на чоловіків і жінок. В якості зазначених критеріїв часто виступають генетичні (певний набір генів), гормональні (наявність і функціонування залоз внутрішньої секреції), морфологічні (наявність зовнішніх і внутрішніх статевих органів), церебральні (диференціація мозку під впливом тестостерону) особливості індивіда. У свідомості більшості людей до сих пір панує пізнавальна установка, що саме морфологічний рівень, а саме геніталії є основним критерієм і початковою точкою відліку при оцінці всіх складових біологічної статі.

Але, бути чоловіком чи жінкою в суспільстві не означає лише просто володіти тими чи іншими анатомічними особливостями. Власне не стать, а соціокультурні норми визначають психологічні характеристики, моделі поведінки, види діяльності, професії чоловіків та жінок. Тому в сучасних гуманітарних науках інтерес викликає, в першу чергу, те значення, яке надається суспільством соціостатевій належності індивіда (гендерній ідентичності), і багато з феноменів, які раніше пояснювалися біологічними особливостями функціонування організму, виявилися не тільки тісно пов'язаними, але часто і зумовленими культурним контекстом⁴ та психологічними проявами самої людини. Саме для розмежування психологічних і соціальних проявів між особами різної статі як представниками певної культури і у відповідності до їх статевої ідентифікації у науці почав використовуватися термін «гендер». За цим підходом зміст поняття «гендер» розглядається як основа, насамперед, ідеї соціального моделювання або конструювання статі і як стратифікаційна категорія, яка є розповсюдженою в соціологічних дослідженнях. Біологічна стать почала розумітися включеною у соціально-культурну стать, «гендер», під яким почали розуміти усталений в конкретному суспільстві взаємозв'язок між анатомією індивіда і пропонованим йому набором соціальних ролей, нібито пов'язаних з цією анатомічною будовою. Як зазначає Е. Гідденс, «ми вживатимемо термін

¹ Грицяк, Н.В. (2005). *Теоретико-методологічні засади формування й реалізації державної гендерної політики в Україні*: автореферат дисертації доктора наук з державного управління. Київ, 17.

² Міталі, Л.С. (2013). Теоретико-методологічні підходи до вивчення гендеру в філософії. *Наукове пізнання: методологія та технологія*, 1(30), 89-94.

³ Міталі, Л.С. (2013). Теоретико-методологічні підходи до вивчення гендеру в філософії. *Наукове пізнання: методологія та технологія*, 1(30), 89-94.

⁴ Каркищенко, Е.А. (2013). *Гендерные стереотипы: дискурсные средства формирования и репрезентации в коммуникативном поведении подростков*: диссертация кандидата филологических наук. Москва, 21.

«стать», коли йтиметься про прикметні фізичні ознаки людського тіла, і термін «гендер» у випадку психологічних, соціальних та культурних відмінностей між чоловіками та жінками. Різниця між статтю та гендером має фундаментальний характер, бо багато відмінностей між чоловіками та жінками мають не біологічний характер»¹. С. Хрисанова виділяє три характерні ознаки «гендеру» – це, по-перше, поняття про систему ролей і відносин між жінками та чоловіками, які детермінуються соціальним, політичним та економічним контекстом і ґрунтуються на умовах конструктивного співробітництва; по-друге, – це взаємодія обох половин суспільства, концептуальну основу якої становить безконфліктність і консенсус; по-третє, – «гендер передбачає не тільки конструктивну, але й справедливу взаємодію статей по створенню таких соціальних умов, які дають імпульс для розкриття і громадянських, і індивідуальних якостей особистості з метою її повної самореалізації»².

Сучасна гендерна теорія не оспорує існування різниці між особами різної статі, вважаючи, що не стільки є важливим сам факт відмінностей, як їх соціокультурна оцінка й інтерпретація, а також побудова у суспільстві системи владних відносин на основі цих відмінностей. Такий підхід докорінно змінює розуміння концепції людської суб'єктивності та способів її визначення і презентації. Гендер почали сприймати як спосіб конструювання ідентичності, як метод, що спростовує принципи біологічного есенціоналізму, які були покладені в основу статево-рольового підходу.

Традиційно гендерна ідентичність позиціонується як ознака того, що людина сприймає визначення мужності і жіночності, які існують в тій культурі, в умовах якої індивід народився, та співвідносить з власною оцінкою себе як носія гендерних характеристик та суб'єкта статево специфічних ролей. Саме тому гендерна ідентичність не має кінцевого результату: вона створюється протягом життя людини в ході засвоєння нею культурної системи гендера оточуючого суспільства. Гендерна ідентичність є однією з базових структур самосвідомості та відіграє провідну роль у процесі адаптації і саморегуляції³.

У юридичній літературі часто ототожнюють поняття «статева ідентичність» й «гендерна ідентичність», що на думку О. Вороніної, є невірним, оскільки кожне поняття несе в собі певне смислове навантаження: якщо у феномені статевої ідентичності увагу звернено перш за все на соматичні (фізіологічні) ознаки, на основі яких формується ідентичність людини як представника певної статі, то в гендерній ідентичності на перший план висуваються соціокультурні характеристики категорій «чоловіче» та «жіноче», відповідно до яких людина ідентифікує себе з конкретною гендерною групою⁴. Як зазначає В. Черняхівська, людина може відчувати певну чітко визначену статево ідентичність і водночас мати труднощі з гендерною ідентичністю, переживати невідповідність гендерним ролям і стереотипам, нереалізованість себе як чоловіка чи жінки, невідповідність жіночому чи чоловічому ідеалам⁵.

З токи зору Е. Еріксона, ідентичність ґрунтується на відчутті тотожності самому собі та спирається на усвідомлення тимчасової протяжності власного існування, передбачає сприйняття власної цілісності, дозволяє людині визначати ступінь своєї спорідненості з різними людьми при одночасному баченні своєї унікальності та неповторності. Е. Еріксон, зіставляючи поняття «ідентичність» та «ідентифікація», довів, що розвиток ідентичності полягає в синтезі ідентифікацій, які спостерігаються у процесі соціалізації. Спочатку відбувається ідентифікація з окремими людьми, а пізніше – з малими та великими спільнотами. Ідентичність є однією з найістотніших характеристик людини, без якої вона не може існувати як свідомо автономна особистість⁶.

Теоретичний аналіз різних концептуальних підходів до вивчення цієї проблеми показує, що ідентичність є результатом процесу ідентифікації, яка найчастіше розглядається як процес уподібнення, ототожнення себе (або своєї референтної групи) з кимось або чимось. Ідентифікація розглядається сучасними науковцями як найважливіший механізм соціалізації, етнізації та виховання

¹ Гидденс, Э. (2005). *Социология*. 2-е изд., полностью перераб. и доп. Москва: Едитори-ал УРСС, 27.

² Хрисанова, С. (2001). Про права людини і гендерну соціологію. *Право України*, 8, 98-99.

³ Данильченко, Т.В. (2013). Феномен гендерної ідентичності в психології. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки*, 114, 57-63.

⁴ Воронина, О.А. (2001). Традиционные философские, социологические и психологические теории пола. *Теория и методология гендерных исследований*. Москва: МЦГИ – МВШСЭН – МФФ, 22.

⁵ Черняхівська, В.В. (2017). *Гендерна політика в системі державного управління: Україна та європейський досвід*: дисертація кандидата наук з державного управління. Київ, 42.

⁶ Эрикссон, Э. (2006). *Идентичность: юность и кризис*. Москва: Флинта, 41.

особистості, який проявляється у прийнятті індивідом конкретної соціальної (наприклад, гендерної) ролі, в усвідомленні ним власної групової приналежності, у формуванні в нього певних соціальних (в тому числі гендерних) настанов. Отже, ідентичність, на думку Т. Воропаєвої, – це динамічна структура, яка розвивається протягом всього людського життя, причому цей розвиток є нелінійним і нерівномірним, він проходить через подолання криз ідентичності, може йти як у прогресивному, так і у регресивному напрямі¹.

Гендерна ідентичність розглядається як сукупність стійких, соціально й особистісно обумовлених моделей гендерної свідомості і поведінки в конкретних соціальних умовах, які направлені на задоволення особистих потреб й інтересів, відображених у життєвих цінностях й ціннісних орієнтаціях. Так, у Принципах застосування міжнародно-правових норм про права людини стосовно сексуальної орієнтації й гендерної ідентичності (Джог'якартські принципи) гендерна ідентичність визначається як глибоке усвідомлення тією чи іншою особою внутрішніх і індивідуальних особливостей гендерної приналежності, котра може як співпадати, так і не співпадати із статтю за народженням, включно з індивідуальним відчуттям свого тіла (за наявністю вільного вибору може супроводжуватися зміною зовнішності чи фізіологічних функцій медичними, хірургічними чи іншими засобами) та інші прояви, такі як одяг, мова й особливості поведінки².

В динамічних умовах сучасного суспільства, поряд із стійкістю, важливою властивістю гендерної ідентичності є пластичність і змінюваність, котра обумовлюється як впливом на індивіда соціальної реальності, так й її особистою активністю. З одного боку, історичний розвиток економічного, політичного, культурного й сімейно-побутового життя суспільства визначає можливості й прийнятні способи задоволення особистих інтересів, що закріплюються у гендерних цінностях, нормах і правилах. З іншого боку індивід не просто пристосовується до існуючих умов, засвоює продиктовані суспільством цінності й норми, а, виходячи з власних цінностей, життєвого досвіду, формує власні моделі поведінки. Цей двосторонній процес відбивається на зміні вже існуючих і у створенні нових гендерних установок особистості. Ці моделі регулюють гендерну взаємодію індивіда з іншими індивідами і групами і, таким чином, конструюють поточний стан гендерної системи: відтворює і змінює гендерні ролі, статуси, гендерну структуру і стратифікацію³.

Отже, категорія «гендер» відноситься не просто до осіб різної статі (або ідентифікуючих себе з певною статтю), а до відносин між ними і до способу соціального конструювання цих відносин, тобто до того, як саме суспільство вибудовує ці відносини і взаємодію статей в соціумі. Такий підхід охоплюється теорією соціо-культурного конструювання гендеру, за якою гендер, по-перше, конструюється шляхом соціалізації, розподілу праці, системою гендерних ролей, сім'єю, засобами масової інформації тощо; а, по-друге, формується і самими індивідами – на рівні їх свідомості (тобто гендерної ідентифікації), прийняття заданих суспільством норм і підлаштування під них (в одязі, зовнішності, манері поведінки тощо). Існують й інші теорії гендеру, зокрема, теорія гендерної системи, теорія гендеру як культурологічної інтерпретації, але саме теорія соціального конструювання гендеру і розуміння його як стратифікаційної категорії, взаємопов'язаної з категоріями раси, класу та віку, сприяє формуванню збалансованої моделі гендерних відносин, виступає важливим індикатором демократизації суспільного життя.

Як соціальний інститут «гендер» розвивається на основі ідеології гуманізму, сутністю якого у всі часи залишається людина, її потреби та інтереси, що розглядаються крізь призму самоцінності людського життя, моделюють реальну поведінку людини, яка керується вимогами правових та інших соціальних норм у щоденному житті. Тому, у правовій площині «гендер», на наш погляд, слід розглядати в контексті прав людини. Виходячи з цього, методами абстрагування, моделювання та формальної логіки спробуємо визначити поняття «гендер» як правову категорію.

Отже, якщо відповідно до теорії соціального конструювання «гендер» розглядається як соціальний статус особи, що конструюється шляхом соціалізації та формується самими індивідами на рівні їх свідомості, як складова соціальної ідентичності особистості, то кожна людина має право

¹ Воропаєва, Т. (2011). Типи гендерної ідентичності української молоді. *Гендерна проблематика та антропологічні горизонти*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 травня 2011 року. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 10-19.

² *Джог'якартські принципи*. Принципы применения международно-правовых норм о правах человека в отношении сексуальной ориентации и гендерной идентичности. <www.yogyakartaprinciples.org>.

³ Юсупова, М.В. (2011). *Социально-философские основания конструирования гендерной идентичности*: автореферат диссертации кандидата философских наук. Чебоксары, 9.

на усвідомлення своєї сутності і на самоідентифікацію (тобто усвідомлення уявлень про себе, своє місце у світі, ототожнювання себе з певною соціальною групою, з певним стереотипним образом тощо) тієї частини ідентичності, яка обумовлює його соціостатеву поведінку в суспільстві, враховуючи як зовнішні чинники соціокультурних детермінант, так й внутрішні індивідуально-особистісні фактори. Як зазначається у літературі, термін «самоідентифікація», на відміну від «самопізнання», яке може не мати виходу у практичну площину, передбачає яскраво виражений праксеологічний аспект, будучи тісно пов'язаний з процесами саморепрезентації, самообмеження й самореалізації¹. У більш широкому сенсі всі ці орієнтовані на кінцевий практичний результат процеси є видами самодіяльності, яка розкриває внутрішню мотивацію людських вчинків і дій і пов'язує пізнавальну та моральну діяльність людини з його свободою. Але на свободу людини впливають зовнішні чинники. Адже людина завжди існує в суспільстві, яке істотно впливає на її формування як особистість. Тому для володіння тією чи іншою ідентичністю, недостатньо лише самоусвідомлення, потрібне визнання того суспільства, в якому людина реалізує свою ідентичність. Суспільство має визнати як сам факт такого варіанту ідентичності, так і право конкретної людини володіти такою ідентичністю та реалізовувати її на практиці². Тому ми й наголошуємо на необхідності при самоідентифікації соціостатеві ідентичності враховувати вплив різних зовнішніх чинників, які визначають, обмежують чи, навпаки, сприяють цьому процесу. Крім того, як відомо, основою правового статусу особистості є її фактичний соціальний статус, тобто фактичне положення людини у правовій реальності, що відображає її фактичний стан у взаємовідносинах з суспільством і державою. Право вводить цей стан в законодавчі рамки. Правовий статус людини, як «комплекс її суб'єктивних прав і юридичних обов'язків»³, виступає найважливішим способом ефективного задоволення потреб та інтересів кожної людини. Отже можливість задоволення своєї потреби у своїй соціостатевій самоідентифікації є правом людини. Таким чином, «гендер» як юридична категорія, на наш погляд, може представляти собою одне з особистих прав людини, а саме – право людини на соціостатеву самоідентичність як глибоке усвідомлення внутрішніх особливостей статевої приналежності, котра може як співпадати, так і не співпадати із статтю за народженням, та вільний вибір соціально-статевої поведінки.

Висновки. Термін «гендер» поки що не має офіційно визначеного змісту. В Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» дається лише визначення таких понять, як «гендерна рівність» та «гендерно-правова експертиза». Тому для правильної інтерпретації змісту нових для національного законодавства понять, пов'язаних з гендерною термінологією, та їх більш ефективній здатності регулювати суспільні відносини у галузі прав людини вважаємо за доцільне легалізувати дефініцію «гендер» шляхом внесення змін до зазначеного закону.

Загалом, сучасні дослідження вчених-юристів істотно видозмінили загальне уявлення про гендер і пов'язаних з ним соціальних і філософських категорій. Складно судити про поступальний рух в даній сфері, проте смисловий розвиток термінології вносить істотний внесок в розвиток рівності осіб різної гендерної ідентичності. Досягнення однакового категорійно-понятійного апарату багато в чому обумовлює розвиток тієї чи іншої наукової галузі, а дослідження останніх років дозволяють судити про те, що незабаром дана сфера суспільних відносин почне наповнюватися не тільки термінологією із застосуванням юридичної техніки, а й змістовним соціально-правовим знанням.

References:

1. Voronina, O.A. (2001). *Tradicionnye filosofskie, sociologicheskie i psihologicheskie teorii pola* [Traditional philosophical, sociological and psychological theories of gender]. *Teorija i metodologija gendernyh issledovanij* [Theory and Methodology of Gender Studies]. Moscow. [in Russian].
2. Voropaieva, T. (2011). *Typy hendernoї identychnosti ukrainskoї molodi* [Types of gender identity of Ukrainian youth]. *Henderna problematyka ta antropohichni horyzonty: materialy I Vseukrainskoї naukovo-praktychnoi konferentsii 26-27 travnia 2011 roku* [Gender Issues and Anthropological Horizons: Proceedings of the First Ukrainian Scientific and Practical Conference May 26-27, 2011]. Ostrog: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", 10-19. [in Ukrainian].

¹ Шеманов, А.Ю. (2008). *Самоидентификация человека как антропогенетический феномен*: автореферат диссертации доктора философских наук. Москва, 15.

² Шеманов, А.Ю. (2008). *Самоидентификация человека как антропогенетический феномен*: автореферат диссертации доктора философских наук. Москва, 11.

³ Рабінович, П.М. (2007). *Основи загальної теорії держави і права*: навчальний посібник. Львів: Край, 82.

3. Giddens, Je. (2005). *Sociology*. 2nd ed., Completely revised. and additional. Moscow: Editori-al URSS. [in Russian].
4. Hrytsiak, N.V. (2005). *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia y realizatsii derzhavnoi hendernoj polityky v Ukraini*: avtoreferat dysertatsii doktora nauk z derzhavnoho upravlinnia [Theoretical and methodological foundations of the formation and implementation of the state gender policy in Ukraine: abstract of the dissertation of Doctor of Science in Public Administration]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Danylchenko, T.V. (2013). Fenomen hendernoj identychnosti v psykholohii [The phenomenon of gender identity in psychology]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Psykholohichni nauky* [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Psychological Sciences], no. 114, 57-63. [in Ukrainian].
6. *Dzhok'jakartskie principy* [Yogyakarta principles]. Principy primenenija mezhdunarodno-pravovyh norm o pravah cheloveka v otnoshenii seksual'noj orientacii i hendernoj identychnosti [Principles for the application of international human rights law regarding sexual orientation and gender identity]. <www.yogyakartaprinciples.org>. [in Russian].
7. Karkishhenko, E.A. (2013). *Gendernye stereotypy: diskursnye sredstva formirovaniya i reprezentacii v kommunikativnom povedenii podrostkov*: dissertacija kandidata filologicheskikh nauk [Gender stereotypes: discourse means of formation and representation in the communicative behavior of adolescents: the dissertation of the candidate of philological sciences]. Moscow. [in Russian].
8. Mitali, L.S. (2013). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do vyvchennia henderu v filosofii [Theoretical and methodological approaches to the study of gender in philosophy]. *Naukove piznannia: metodolohiia ta tekhnolohiia* [Scientific knowledge: methodology and technology], no. 1(30), 89-94. [in Ukrainian].
9. Morozova, O.E. (2008). *Tolerantnost' kak princip reguljacii gendernyh otnoshenij*: avtoreferat dissertacii kandidata filosofskih nauk [Tolerance as a principle of regulation of gender relations: abstract of the dissertation of the candidate of philosophical sciences]. Moscow. [in Russian].
10. Oliinyk, N.Iu. (2015). Metodolohiia doslidzhennia politychnoi uchasti zhinok: poiednannia tradytsiinoj politychnoi teorii ta hendernoho pidkhodu [Research methodology for womens political participation: a combination of traditional political theory and gender]. *Hrani. Politolohiia* [Facets. Politology], no. 10 (126), 38-43. [in Ukrainian].
11. *Osnovy teorii genderu: navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of Gender Theory: A Handbook] (2004). Kyiv: "K.I.S.". [in Ukrainian].
12. Rabinovych, P.M. (2007). *Osnovy zahalnoi teorii derzhavy i prava*: navchalnyi posibnyk [Fundamentals of general theory of state and law: a textbook]. Lviv: Krai. [in Ukrainian].
13. Khrysanova, S. (2001). Pro prava liudyny i hendernu sotsiolohiiu [Human rights and gender sociology]. *Pravo Ukrainy* [Law of Ukraine], no. 8, 98-99. [in Ukrainian].
14. Cherniakhivska, V.V. (2017). *Henderna polityka v systemi derzhavnoho upravlinnia: Ukraina ta yevropeyskyi dosvid*: dysertatsiia kandydata nauk z derzhavnoho upravlinnia [Gender Policy in the System of Public Administration: Ukraine and the European Experience: Thesis of Candidate of Science in Public Administration]. Kyiv. [in Ukrainian].
15. Shemanov, A.Ju. (2008). *Samoidentifikacija cheloveka kak antropogeneticheskij fenomen*: avtoreferat dissertacii doktora filosofskih nauk [Self-identification of a person as an anthropogenetic phenomenon: abstract of the dissertation of the doctor of philosophical sciences]. Moscow. [in Russian].
16. Jerikson, Je. (2006). *Identychnost': junost' i krizis* [Identity: Youth and Crisis]. Moscow: Flinta. [in Russian].
17. Jusupova, M.V. (2011). *Social'no-filosofskie osnovaniya konstruirovaniya hendernoj identychnosti*: avtoreferat dissertacii kandidata filosofskih nauk [Socio-philosophical grounds for constructing gender identity: abstract of the dissertation of the candidate of philosophical sciences]. Cheboksary. [in Russian].